İDİL

TARİHİ YAPILARIN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BAĞLAMINDA YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ: AYDIN CUMHURİYET MEKTEBİ

Nefise Burcu YAĞAN KÖYLÜ
Öğr. Gör. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, burcuyagan@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8152-0558

Yağan Köylü, Nefise Burcu. "Tarihi Yapıların Sürdürülebilirlik Bağlamında Yeniden İşlevlendirilmesi: Aydın Cumhuriyet Mektebi". idil, 107 (2023 Temmuz): s. 982–1008. doi: 10.7816/idil-12-107-10

ÖZ

Toplum kültürünün bir parçası olan tarihi yapılar ve çevreler, toplumların sosyal, kültürel ve ekonomik birikimlerini ve inşa edildikleri dönemin mimari ve malzeme özelliklerini günümüze yansıtan önemli birer belgedirler. Tarihi yapıların sürdürülebilirliğini ve gelecek nesillere özgünlüklerini koruyarak aktarılmasını sağlamak tüm kültürler için önemli bir görevdir. Ancak, Türkiye'deki tarihi yapıların büyük bir çoğunluğu, afetler, yanlış devlet politikaları, vandalizm, terk, yanlış kullanım ve restorasyonlar ile yangınlar gibi nedenlerle hızla yok olmaktadır. Günümüzde "yeniden işlevlendirme ya da yenileme (adaptive reuse)" olarak adlandırılan restorasyon tekniği, özgün işleviyle artık kullanılamayan tarihi yapıların ilk işlevinden farklı bir işlevle kullanılmasını ve böylece bu yapıların korunarak gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan koruma uygulamalarından biridir. Kurtuluş Savaşı'ndan harabe bir kent görünümünde çıkan Aydın'da, Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte hızlı bir yenilenme çalışması başlamış ve kentte I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle hizmet binaları ve konutlar yapılmıştır. Aydın Cumhuriyet Mektebi de akımın etkisiyle Aydın'da yapılmış ilk ortaokul yapısıdır. Yapı, Aydın kentinin, tarihi ve belleği açısından yapıldığı günden bugüne önemini korumuş gerek mimari özellikleri gerekse de sahip olduğu koruma değerlerini büyük ölçüde günümüze taşımıştır. Bu makalede, Aydın Cumhuriyet Mektebi'nde uygulanan yeniden işlevlendirme çalışmaları, koruma ve sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirilecek, yapının tarihçesi, yapının sahip olduğu koruma değerleri tespit edilecek, yapının değişim süreci anlatılacak ve makale değerlendirme ve sonuç kısmıyla bitirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Aydın Cumhuriyet Mektebi, yeniden işlevlendirme, sürdürülebilirlik, Aydın, eğitim yapıları

Makale Bilgisi:
Geliş: 6 Mayıs 2023 *Düzeltme:4 Haziran 2023* *Kabul: 2 Temmuz 2023*

© 2023 idil. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

Toplum kültürünün bir parçası olan tarihi anıtlar, kentsel dokular ve somut olmayan kültürel miras öğeleri, kültürel kimliğimizi şekillendiren önemli birer bileşen olmanın yanında, toplumların sosyal, kültürel ve ekonomik birikimlerini ve inşa edildikleri dönemin mimari ve malzeme özelliklerini günümüze yansıtan önemli birer belgedirler. Teknolojide ve yaşam alışkanlıklarında zamanla meydana gelen değişim ve dönüşüm, insanların ihtiyaçlarını değiştirirken, yapıldığı dönemin şartlarına göre üretilmiş yapıların, işlevlerinin ve konfor koşullarının değişmesine de neden olmaktadır. Bu durumun sonucu olarak, tarihi yapıların özgün işlevi ya artık ortadan kalkmakta ya da yapı, o işlev için çağın getirdiği konfor koşullarını karşılayamamaktadır. Günümüzde "yeniden işlevlendirme ya da yenileme (adaptive reuse)" olarak adlandırılan restorasyon tekniği, özgün işleviyle artık kullanılamayan tarihi yapıların ilk işlevinden farklı bir işlevle kullanılmasını ve böylece tarihi yapıların korunarak gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan koruma uygulamalarından biridir. Yeniden işlevlendirmeyle, tarihi yapının sürdürülebilirliği ve güncel yaşam standartlarına uygunluğu sağlanmakta ve bu uygulamaların sayısı her geçen gün artmaktadır. Yapıya verilen yeni işlev, yapının özgün mimari ve malzeme özelliklerini doğrudan etkilediğinden doğru seçilmeli, yapının yeni işleve uyumu için yapılan müdahaleler, özgün karakterine zarar vermemeli ve bu süreçte yapılan restorasyon uygulamalarında, geri alınabilir yöntemler tercih edilmelidir.

Aydın yüz yıllardır farklı kültürlere ve milletlere ev sahipliği yapmış, medeniyetin beşiği olmuş çok önemli kentlerden biridir. Bu durumun kanıtı olarak Aydın il sınırları içinde, insanlığa mal olmuş birçok yapı bulunmaktadır. Dünya Mirası Listesi'ndeki Afrodisias ile birlikte Didyma Antik Kenti, Milet Antik Kenti, Magnesia Antik Kenti, Arpaz Kalesi, Cihanoğlu ve Bey Camileri, Nasuhpaşa Külliyesi bu yapıların en önemli örnekleridir. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra harabe bir kent görünümünde ortaya çıkan Aydın, Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte hızlı bir yenilenme sürecine girmiş ve kentte 1930'ların ortasına kadar, I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle kamu yapıları ve konutlar inşa edilmiştir. Aydın Cumhuriyet Mektebi, I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle Aydın'da yapılan ilk ortaokul yapısıdır.

Aydın Cumhuriyet Mektebi, artan öğrenci sayısı nedeniyle ilk işlevine yanıt veremez duruma geldikten sonra, birçok farklı işlevle kullanılmıştır. Son olarak Aydın İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün kullanımına tahsis edilen yapı, "İl Milli Eğitim Tarihi Müzesi, Bilim Akademisi ve Tasarım Beceri Atölyeleri Merkezi" işleviyle kullanılmış ve kent kültürüne katkıda bulunan, herkesin kendinden ve anılarından bir şeyler bulabileceği bir toplumsal bellek mekânı olmuştur. Ancak işlevsel olarak bu dönüşümler yapılırken, yeni işlevlerin gerektirdiği alan ihtiyacını karşılayabilmek amacıyla, özgün mimari özelliklere müdahale edilmiş, plan özelliklerine ve malzeme özelliklerine niteliksiz müdahalelerde bulunulmuştur.

Bu makalenin amacı, Aydın'da bulunan önemli I. Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarından Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin özgün mimari özelliklerini saptamak ve bu bağlamda yapının değişim sürecini ortaya koymak, yapının yeniden işlevlendirme çalışmalarını koruma ve sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirmek ve yapının sahip olduğu koruma değerlerini tespit etmektir. Tarihi yapıların sürdürülebilirlik bağlamında yeniden işlevlendirilmesinin sonucu ortaya çıkan durumların değerlendirildiği sayısız çalışma bulunmaktadır. Ancak bu makale, Aydın'da Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan ve günümüze kadar varlığını sürdüren ilk ortaokul yapısı olan Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin mimari özellikleri ve yeniden işlevlendirilmesiyle ilgili, ilk çalışma olma özelliği taşıması nedeniyle önemlidir.

Bu makalenin hazırlık sürecinde kullanılan veri toplama teknikleri alanyazın ve arşiv incelemesi, sözlü tarih çalışması (Aydın Lisesi Arşivi), kişisel görüşmeler (Aydın Lisesi mezunları) ve iki kez yapılan alan çalışmasıdır. Verileri elde etmek için İzmir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge 2 No'lu Kurul Arşivi, Aydın Lisesi Arşivi, Aydın İl Halk Kütüphanesi, Beyazıt Devlet Kütüphanesi Gazete Arşivi, Adnan Menderes Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphanesi, Aydın Mimarlar Odası Arşivi, İBB Atatürk Kitaplığı ve YÖK Tezler internet sitesinde yazılı ve görsel belgelere (rapor, çizim ve fotoğraflar) erişim sağlamak amacıyla bir tarama çalışması gerçekleştirilmiştir. 2004 yılında yapılan ilk alan çalışmasıyla yapının durumu belirlenmiş, ölçüleri alınmış, yapının mimari izleri tespit edilmiş ve rölövesi çizilerek belgelenmiştir. Rölöve tamamlandıktan sonra, restitüsyon ve restorasyon projeleri çizilmiş ve yeni kullanım önerileri sunulmuştur. 2022 yılında yapılan ikinci alan çalışmasında ise yapının işlev değişikliği ve 18 yıl boyunca geçen süre göz önüne alınarak, yapının güncel durumu tespit edilmiş, fotoğrafları çekilmiş ve rölövesi revize edilmiştir. Böylece, yapının 18 yıllık değişimi özgünlük ve sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirilmiştir. Makalenin hazırlanması sürecinde kullanılan araştırma yöntemi karma temel desenlerden birleştirme (çeşitleme) yöntemidir, bu yöntem hem nitel hem de nicel araştırma yöntemlerini birlikte içermekte olup, verilerin analizi aşamasında sonuçlar birleştirilmiş ve bu sonuçlar üzerinden değerlendirme ve yorumlama yapılmıştır. Araştırma yönteminin ayrıntılı olarak incelenebileceği tablo Görsel 1'de gösterilmektedir.

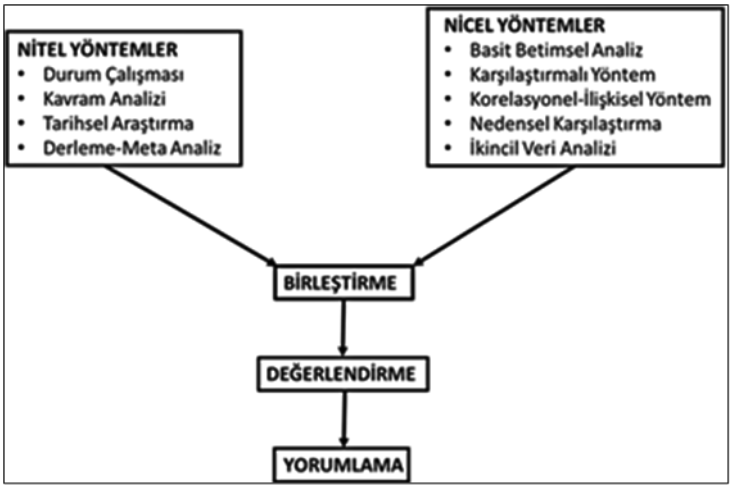

Görsel 1. Makalenin hazırlanma sürecinde kullanılan araştırma yöntemini detaylandıran tablo-Birleştirme (Çeşitleme) Yöntemi

Araştırma için yapılan alanyazın incelemesi sonucunda, makale yazımında kullanılan kaynaklar dört başlık altında toplanabilir;

Yeniden kullanım ve sürdürülebilirlik konusunu ele alan birinci başlıktaki kaynaklar arasında (Bringwood vd. 2009, Aydın vd. 2018, Rodrigues vd. 2017) bulunmaktadır. Bu kaynaklar, yeniden kullanım adlı restorasyon tekniğinin sürdürülebilirlik boyutunu ele almaktadır. Diğer yandan (Altınoluk 1998, Kaşlı 2009, Week vd. 1995) ise yeniden işlevlendirme yöntemini örnekler üzerinden incelemektedir. Ayrıca, yeniden işlevlendirme ve sürdürülebilirlik kavramları, koruma belgeleri bağlamında değerlendirilirken, ICOMOS Türkiye'nin web sitesinden yararlanılmıştır.

İkinci başlık altında incelenen literatür, I. Ulusal Mimarlık Akımı'yla ilgili kaynakları içermektedir. Bu kaynaklar arasında yer alan (Aslanoğlu 2002, Bozdoğan 2015, Hasol 2017, Ödekan 1997, Sözen 1996 ve Yavuz 2004) tarafından yazılan makale ve kitaplar, önemli birer kaynak olarak kabul edilmiş ve bu makalenin yazım sürecinde bunlardan faydalanılmıştır. Ayrıca, (Pfeiffer-Taş vd. 2020) adlı çalışma, benzer bir dönemde inşa edilen bir eğitim yapısının mimari özelliklerini ve değişim sürecini incelemesi nedeniyle önem taşımaktadır.

Yapıyı bağlamından koparmak ve herhangi bir yerde yapılmış farz ederek araştırmak çok yanlıştır. Bu nedenle, yapının bulunduğu yeri ve yapılış nedenlerini ortaya koymak amacıyla Aydın kentiyle ilgili kaynaklar üçüncü başlıkta ele alınmıştır. (Cengizkan 2004), Batı Anadolu yerleşimleriyle ilgili Osmanlı'nın son döneminde yapılmış harita ve planları incelerken; (Gökbel vd. 1936 ve Karaca vd. 2021), Batı Anadolu'da Aydın'ın kentsel konumu ve gelişimiyle ilgili bilgiler verilmiştir. Ayrıca, (İsimsiz 1938, 1973 ve 1995, Şimşek 2015) çalışmalarında Aydın'daki yapıların mimari özellikleri hakkında bilgiler bulunmaktadır.

Dördüncü başlıkta incelenen kaynaklar ise, Aydın Cumhuriyet Mektebi ile ilgilidir. And Gazetesi'nin 29 Ekim 1933 tarihli haberinde, okulun yeni binasında eğitime başladığı bilgisi yer almaktadır. Yağan 2004, tarafından hazırlanan tezde, yapının on dokuz yıl önceki durumu rölövelerle belgelenmiş, restitüsyon ve restorasyon projeleri çizilmiş ve yapının doğru bir şekilde restore edilmesi için öneriler sunulmuştur. Ayrıca, Aydın Lisesi ve Aydın Lisesi İl Eğitim Tarihi web sitesi ve Salt Galata Arşivi'nde yer alan eski ve yeni fotoğraflardan da yararlanılmıştır. Güneş 2012 adlı kaynaktan, okulun ek yapılarının hangi tarihlerde hizmete girdiği öğrenilmiştir. İncelenen yapının bir okul yapısı olmasından dolayı, makalenin bir bölümünde konu edilen eğitim tarihinin incelenmesi amacıyla üç önemli kaynaktan yararlanılmıştır (Baltacı 2002, Ergin 1977, Öztürk, 1999). Bu kaynaklar özellikle Osmanlı Dönemi'nden Cumhuriyet Dönemi'ne geçişte eğitim sisteminde meydana gelen değişikliklere odaklanmakta ve bu bağlamda Cumhuriyet Dönemi'nde inşa edilmeye başlanan birçok okul türünün yapılma nedenlerini ortaya koymaktadır.

Makalede, giriş bölümünde amaç, kapsam, yöntem ve özgün değer açıklanarak konuya genel bir giriş yapılmıştır. Ayrıca giriş bölümünün alt başlıkları olarak Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi eğitim sistemi, I. Ulusal Mimarlık Akımı, yeniden işlevlendirme-sürdürülebilirlik ve Aydın kentiyle ilgili bilgilere yer verilmiş ve makalenin ana konusu olan Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin değişim ve dönüşüm sürecinin daha iyi anlaşılabilmesi için kavramsal bir altyapı oluşturulmak istenmiştir. İkinci bölümde, yapının tarihçesi ve mimari özellikleriyle ilgili bilgiler verilmiş, yapının yeniden işlevlendirilmesi ve dönüşüm süreci koruma ve sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirilmiş, sahip olduğu koruma değerleri tespit edilmiş ve makale sonuç bölümüyle tamamlanmıştır.

1. Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Eğitim Sistemi

Osmanlı Devleti, 18. Yüzyıl'dan itibaren mevcut sisteme ek olarak Batı'yı örnek alarak askeri okullar kurmuş ve Tanzimat Dönemi'nde bu okullara sivil ilk, orta ve yüksek dereceli öğretim kurumları da eklenmiştir. Bu durum Medreseli-Mektepli çatışmasına yol açmış ve ayrıca azınlık okulları ve yabancı okullar ülkenin çeşitli bölgelerinde zararlı faaliyetlerde bulunmuştur (Baltacı 2002). Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitimi yaygınlaştırmak amacıyla 1922'de Milli Eğitim Kongresi toplanmış, 3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat Yasası çıkarılmış, 3 Mart 1926'da Harf Devrimi kabul edilmiş ve aynı yıl içinde "Talim ve Terbiye Kurulu" oluşturulmuştur (Ergin 1977). Cumhuriyet Dönemi eğitim sisteminin kuruluş aşamasındaki en önemli olaylardan biri Tevhid-i Tedrisat Yasası'nın çıkarılmasıdır. Bu yasa ile medreseler kapatılmış, Türk eğitim sistemi laik bir nitelik kazanmış ve Türkiye'deki tüm bilim ve eğitim kurumları Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır (Öztürk 1999). 1929 yılında ülke genelinde yaygın eğitim için "Millet Mektepleri ve Halkevleri" ve yeni alfabenin tüm kitlelere yayılması amaçlanmıştır. Ayrıca ilköğretimin yaygınlaştırılması, öğretmen yetiştirme ve okul binalarının yapılması çalışmalarının aksamasını önlemek amacıyla yasal önlemler alınmıştır (Ergin 1977). Cumhuriyet'in ilanından itibaren farklı türde okul yapılarının hızla inşa edilmesi, alınan bu kararların bir sonucudur. Aydın Cumhuriyet Mektebi de bu dönemde Ege Bölgesi'nde inşa edilen önemli ve öncü okul yapılarından biri olmuştur.

2. I. Ulusal Mimarlık Akımı

I. Ulusal Mimarlık Akımı, II. Meşrutiyet dönemiyle hızlanan ulusçuluk duygularıyla ortaya çıkmış ve savaş yıllarında da etkisini sürdürerek yapıları şekillendirmiştir. Cumhuriyet'in ilanıyla başlayan süreçte 1927'den itibaren etkisini kaybetse de 1930'a kadar varlığını sürdürmüştür (Aslanoğlu 2002). I. Ulusal Mimarlık Akımı ayrıca "Milli Mimari, Milli Mimari Rönesansı, Milli Mimari Üslubu ve Neoklasik Üslup" gibi isimlerle de anılmıştır (Hasol, 2017). Bu akımda kaynak, Anadolu Türk Mimarisi'nde aranmış ve Osmanlı geçmişine olan özlemi temsil etmiştir (Ödekan, 1997).

Hükümet tarafından desteklenen I. Ulusal Mimarlık Akımı, kamu binalarında ve savaş nedeniyle yeniden inşa edilen şehirlerde etkisini göstermiştir. Bu dönemin öncüleriyse Mimar Kemaleddin Bey, Vedat Tek, Arif Hikmet Koyunoğlu ve Giulio Mongeri'dir (Bozdoğan 2015).

I. Ulusal Mimarlık Akımı'na ait yapıların temel özellikleri şunlardır (Yavuz 1994, Pfeiffer-Taş vd. 2020, Ödekan 1997, Hasol 2017, Sözen 1996):

- Bu akımın etkisiyle, ticaret yapıları, eğitim yapıları, hastane yapıları, oteller, camiler, istasyon yapıları ve konut yapıları inşa edilmiştir.
- Yapıların arsaya yerleşimi ve planlarının işleve uygun olarak çözülmesi, her zaman cepheden sonra düşünülmüş ve cepheler estetik kaygılarla biçimlendirilmiştir.
- Yapıların büyük bir kısmında, döneme uygun yeni yapı teknikleri ve malzemeleri kullanılmış olmasına rağmen bu durum genellikle gizlenmiş, akımın etkisiyle yapılan yapılar, eski yapılara benzerlik göstermesi için kesme taşla kaplanmış veya kesme taş görünümlü sıva ile derzlenmiştir.
- Sokaktan algılanan cephelerin görkemine önem verilmiştir.
- Mimarlar arasında üslup ve yaklaşım açısından kişisel farklılıklar olsa da eğilimin ana çizgisi keskin ve belirgindir.
- Yapıların genellikle giriş aksına göre simetrik bir planları ve cepheleri bulunmaktadır.
- Yapılarda özellikle girişlere önem verilmiş ve Selçuklu Dönemi'nde kullanılan "taç kapı"ya gönderme yapılmıştır.
- Sokağa bakan cephelere, bezeme açısından özel önem verilmiştir.
- Çok katlı yapıların cephelerinde çıkmalar, değişik biçimli konsollarla desteklenmiştir.
- Köşe parsellerde, yapının köşeleri yuvarlatılarak çıkıntılar oluşturulmuş ve genellikle bu çıkıntılar bir kubbe ile sonlandırılmıştır.
- Osmanlı Dönemi'nin çini motifleri, yeniden düzenlenerek Kütahya Atölyeleri'nde üretilmiş ve yapı cephelerinde kullanılmıştır.
- Yapılarda bazen altları bezemeli, bazen de sade, geniş saçaklar tercih edilmiştir.
- Cepheler, yer yer yatay kornişlerle ayrılmıştır.
- Selçuklu ve Osmanlı kökenli farklı biçimlerde kemerler, geometrik ve stilize bitkisel motifler, rozetler, baklavalı ve mukarnaslı sütun başlıkları, düz, profilli ve kabartma bezeli silmeler cephelerde yeni düzenlerle uygulanmıştır.

20. yüzyıl'ın ortalarında, önemli politik, ekonomik ve teknolojik gelişmelerle birlikte mimarlık anlayışı da değişmiştir. 1927 yılında kabul edilen "Teşvik-i Sanayi Yasası" ile, yabancılara Türkiye'de çalışma imkânı sağlanmış, ülkeye gelen yabancı mimarlar, ulusal üslubun yerini alacak olan Batılı biçimlerle ilk yapılarını tasarlamışlardır. I. Ulusal Mimarlık Akımı yerini, Ernst Arnold Egli ve Clemens Holzmeister

gibi yabancı mimarların getirdiği Akılcı-İşlevci mimarlık akımına bırakmıştır (Aslanoğlu 2002).

3. Geçmişten Günümüze Aydın

Aydın, tarih boyunca Eti, Frig, Meon, Lid, Kari, İyon, İran, Büyük İskender, Roma, Bizans, Germiyanoğulları, Selçuklu ve Osmanlı hakimiyetinde kalmıştır (Gökbel vd. 1936). Osmanlı Dönemi'nde 1867'ye kadar "İzmir Vilayeti" olarak adlandırılan Aydın ili, 1867 yılından sonra İzmir'e bağlı sancak ve mutasarrıflık yönetiminde kalmış ve bu durum Yunan İşgali'ne kadar sürmüştür (İsimsiz 1973). Osmanlı Devleti'nin Anadolu toprakları üzerinde yapılan ilk demiryolu, 1866 yılında hizmete açılan İzmir-Aydın tren yolu hattıdır ve bu hat daha sonraki yıllarda Denizli, Dinar, Nazilli, Söke ve Kuyucak'a kadar uzatılmıştır (Karaca 2021). Kurtuluş Savaşı sırasında Büyük Millet Meclisi, Batı Anadolu'daki sancakların harita ve planlarının düzenlenmesi için bir karar almış ve bu plan, yıkılan kent bölgelerinin modern bir yerleşime dönüştürülmesi için fırsat olarak görülmüştür (Cengizkan 2004). Yunan İşgali sırasında tamamen yanan Aydın kentinin 1923-1926 yılları arasında mevcut organik dokusu değişmiş, kent Büyük Millet Meclisi'nin aldığı karar uyarınca, belediye tarafından hazırlanan yangın yeri planlarına göre, birbirini dik kesen sokaklardan ve geometrik biçimli düzgün yapılardan oluşan, ızgara planlı olarak yeniden yapılandırılmıştır. Bu plana göre yapılan ilk uygulama, 1925 yılında birbirini dik kesen Gazi Paşa Caddesi ve Hürriyet Bulvarı'nın açılmasıdır (İsimsiz 1995).

I. Ulusal Mimarlık Akımı, 1908'de II. Meşrutiyet'in hızlandırdığı ulusçuluk hisleri ile ortaya çıkan ve savaş yılları boyunca da etkisini sürdüren bir akım olup, Cumhuriyet'in ilk yıllarında uygulanan tek üslup olmuştur. Gazi Paşa ve Hürriyet Bulvarları, I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle yapılmış Belediye ve Aydın Palas gibi yapılarıyla, yeni kurulan Cumhuriyet'in modern yüzünü temsil eden akslar olarak kurgulanmıştır. Cumhuriyet'in ilk on yılında Aydın'da memleket hastanesi, adliye teşkilatı, emniyet memurluğu, çocuk bakımevi, sıtma mücadele teşkilatı, elektrik fabrikası ve banka gibi kurumlar oluşturulmuş ve bu yeni işlevlerin bazıları için 1. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle yeni binalar inşa edilmiştir (İsimsiz 1938). Bu dönemde, Aydın merkezde yapılan bazı yapıları ve tarihlerini Görsel 2'deki tabloda görmek mümkündür (İsimsiz 1938, Şimşek 2015).

AYDIN İL MERKEZİNDE I.ULUSAL MİMARLIK AKIMI ETKİSİYLE YAPILMIŞ YAPILAR	
Aydın Sanatlar İdadisi	1922
Aydın Hükümet Konağı	1923 öncesi
Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu	1924
Belediye Oteli	1925
Yedi Eylül Mektebi	1925
Eski Aydın Belediyesi	1926
Aydın İkmal Okulu	1927-1928
Jandarma Binası	1928
Aydın Cumhuriyet Mektebi	1929
Ziraat Bankası-Mongeri	1929
Aydın Avcılar Cemiyeti	1930
Milli Aydın Bankası	1931
Aydın Türk Ocağı	1932
Aydın Belediye Gazinosu	1933
Aydın Halkevi	1936 sonrası

Görsel 2. Aydın İl Merkezinde I. Ulusal Mimarlık Akımı Etkisiyle Yapılmış Yapılar

3. Yeniden İşlevlendirme ve Sürdürülebilirlik

Aydın, tar Yeniden işlevlendirme, tarihi yapıları yeni fonksiyonlar ile sürdürülebilir tasarıma dönüştüren bir mimari koruma uygulamasıdır (Rodrigues vd. 2017). Weeks ve Grimmer'a göre ise yeniden işlevlendirme, işlevsel ömrünü tamamlamış bir yapının, kültürel veya mimari değerleri yansıtan özellikleri korunarak, gerekli onarım ve ekler aracılığıyla yapıya uygun, özgün işlevinden farklı bir işlev verilmesidir (Weeks vd. 1995).

Uluslararası düzenlemeler, kültürel miras olarak değerlendirilen yapıların yeniden işlevlendirilmesi durumunda uygulanması gereken kuralları içermektedir. Görsel 3'teki tabloda, uluslararası tüzük ve yönetmeliklerde bulunan, "yeniden işlevlendirme" ile ilgili maddeler bulunmaktadır. Bu düzenlemelerde

vurgulanan en önemli ilke, yapıların yeni işlevlerinin belirlenmesi sürecinde mimari özelliklerin, mekânsal ve yapısal niteliklerin, aydınlatma, havalandırma, ısıtma ve akustik gibi unsurların yeterlilik düzeyinin göz önünde bulundurulması gerekliliğidir. Aynı zamanda, yapının taşıdığı koruma değerleri ile çevresel etkenlerin dikkate alınması ve yapıya zarar vermeden özgünlüğünü bozmayacak bir işlevin seçilmesi gerekmektedir. Geleneksel yöntemlerin yetersiz olduğu durumlarda çağdaş tekniklerin kullanılması kabul edilebilir, ancak bu tekniklerin geçerliliği bilimsel veriler ve deneylerle kanıtlanmalıdır. Tarihi yapının yeniden işlevlendirilmesi sürecinde gerçekleştirilen restorasyonlarda, eksik kısımların tamamlanması ve yeni eklerin, yapının teknik, sanatsal ve tarihi değerlerini yanlış bir şekilde yansıtmaması için özgünden ayırt edilebilir olmaları gerekmektedir. Bu ilkeler, yeniden işlevlendirme çerçevesinde mimari mirasın korunması ve restorasyonu konusunda uluslararası toplum ve kuruluşlara rehberlik sağlamaktadır.

Tarihi yapının yeniden işlevlendirilmesi, ekonomik açıdan fayda sağlamasının yanı sıra kaynak verimliliği ve sürdürülebilirlik açısından da önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra, kültürel, tarihi, çevresel, sosyal ve özgünlük açılarından süreklilik sağlanması hedeflenmektedir. Türkiye'de, koruma uygulamalarını denetleyen düzenlemeler, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve bu kanuna bağlı olarak yayımlanan yönetmelikler ile tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yeniden yapılandırılması, korunması ve kullanılmasını amaçlayan "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Kullanılması Hakkında Kanun" adlı 05.07.2005 tarih ve 25866 sayılı Resmî Gazete'de yer alan bir düzenleme tarafından düzenlenmektedir (URL 1; Aydın vd. 2018). Türkiye, uluslararası tüzük ve bildirgelere imza atmış olduğu için, ülke içinde çıkarılan yasalar uluslararası düzenlemelerle uyumlu bir biçimde hazırlanmıştır.

YENİDEN İŞLEVLENDİRME KONUSUNDA ULUSLARARASI TÜZÜK VE BİLDİRGELERDE YER ALAN MADDELER			
1904	**Madrid Konferansı Tavsiye Kararları: Altıncı Uluslararası Mimarlar Kongresi (RIBA)**	**3. madde**	Mimarlıkta işe yararlık, güzelliğin esaslarından biri olduğu için, yaşayan eserler yeniden kullanılmaları için onarılmalıdır.
1931	**Carta del Restauro**	**4. madde**	Yaşayan, yani ayakta duran anıtlara, yalnızca özgün işlevinden çok uzak olmayan ve binada gerekli uyarlamaların önemli hasara neden olmayacak şekilde yapılabileceği yeni kullanır verilmesi kabul edilebilir.
		7. madde	Eğer bir anıtı sağlamlaştırmak, kısmi veya tam olarak bütünlemek amacıyla, ya da yeniden kullanım nedeniyle ekler yapılması gerekirse, uyulması gereken temel koşul yeni öğelerin en az da tutulmaları, yalın ve yapısal düzeni yansıtır karakterde olmalarıdır benzer üslupta bir ek ancak yapının mevcut çizgilerini devam ettirmek ve bezemeden

			arınmış geometrik anlatımlar söz konusu olduğunda kabul edilebilir.
1964	**Venedik Tüzüğü**	**4. madde**	Kültür varlığının korunmasındaki temel tutum korumanın kalıcı olması, sürekliliğinin sağlanmasıdır.
		5. madde	Anıtların korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu tür kullanma arzu edilebilir, fakat bu nedenle yapının planı ya da bezemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklik tasarlanabilir ya da buna izin verilebilir.
		10. madde	Geleneksel tekniklerin yetersiz kaldığı yerlerde, koruma ve inşa için bilimsel verilerle ve deneylerle geçerliliği saptanmış herhangi bir çağdaş teknik kullanılarak kültür varlığı sağlamlaştırılabilir.
		12. madde	Eksik kısımlar tamamlanırken, bütünle uyumlu bir şekilde bağdaştırılmalıdır; fakat bu onarımın, aynı zamanda sanatsal ve tarihi tanıklığı yanlış bir biçimde yansıtmaması için, özgünden ayırt edilebilecek bir şekilde yapılması gereklidir.
1975	**Amsterdam Bildirgesi**	**Metin içinde**	Yapılara, onların karakterine, saygı göstermeyi ihmal etmeden çağdaş yaşamın gereklerine uyan işlevler vermeli; böylece yaşatılmalarını garanti altına almalıdır.
1999	**Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü**	**Uygulama ilkeleri 4. madde**	**Malzeme ve mimari ögelerin değiştirilmesi, yenilenmesi**: Çağdaş kullanım isteklerinin zorladığı ve kabul edilebilir değişimler bütünün genel ifadesine uyumlu, görünüş, doku ve biçim yönünden aykırı olmayan malzemelerle yapılmalı; yapı malzemelerin birbiriyle uyumuna özen gösterilmelidir.
		Uygulama ilkeleri 5. madde	**Yeni işleve uyarlama:** Geleneksel yapıların yeni işlevlere uyarlanması ve yeniden kullanımında, yapılar kabul edilebilir bir yaşam standardına yükseltilirken, bütünlüğü, karakteri ve biçimi saygı görmelidir. Eğer geleneksel mimari biçimler hala kullanılıyorsa, müdahaleler toplumun kabul edeceği bir etik kurallar çerçevesinde yapılabilir.

2003	**Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler**	**Genel ölçütler 4. madde**	Bir kullanım veya işlev değişikliği önerildiğinde, bütün koruma kuralları ve güvenlik koşulları dikkate alınmalıdır.
		İyileştirici önlem ve denetimler 12. madde	Her müdahale mümkün olduğunca, strüktürün ilk tasarımına, yapım tekniğine ve tarihi değerine saygı göstermeli ve onun gelecekte de anlaşılmasını sağlayacak izleri korumaya özen göstermelidir.
2010	**ICOMOS Yeni Zelanda: Kültürel Miras Değeri Taşıyan Yerlerin Korunması ile ilgili Tüzük**	**20. madde**	**Adaptasyon**: Kültürel miras değeri taşıyan bir yerin muhafaza edilmesi genellikle o yerin sosyal, kültürel ya da ekonomik olarak faydalı bir amaca hizmet etmesiyle kolaylaşmaktadır. Sürekli kullanım için gerekli oldukları, ya da kültürel anlamda arzu edilir oldukları, ya da yerin muhafazası için tek yol oldukları bazı durumlarda değişiklikler ya da eklemeler kabul edilebilir. Ancak, değişiklikler asgari gereklilik olarak kalmalı ve yerin kültürel miras değerinden uzaklaşmamalıdır. Tüm koşul ve değişiklikler orijinal doku ile uyum göstermeli, ancak sonradan yapılan bir iş oldukları belli olacak kadar da belirgin olmalıdırlar.

Görsel 3. Yeniden İşlevlendirme Konusunda Uluslararası Tüzük ve Bildirgeler (URL 2, URL 3, URL 4)

4. Aydın Cumhuriyet Mektebi

Cumhuriyet'in kuruluş döneminde eğitim sistemi önemli bir dönüşüme uğramış ve bu değişimler mimari alanda da kendini göstermiştir. Ülkenin her köşesinde hızla eğitim yapıları inşa edilmeye başlanmıştır. Bu yapılar, 1920'li yılların sonuna kadar I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisi altında tasarlanmış olup günümüzde, modern mimari mirasının bir parçası olarak değerlendirilmektedir. "Aydın Cumhuriyet Mektebi" de Aydın kentindeki modern mimarinin önemli ve erken bir örneğidir.

Aydın Cumhuriyet Mektebi, eğitimine 1925-1926 eğitim-öğretim yılında Gazipaşa İlkokulu binasında (Görsel 4) devam ederken, bugünkü binanın temelleri atılmış ve yapının tamamlanması 1928 Eylül ayında gerçekleşmiştir. "Cumhuriyet'in 15. Yılında Aydın" adlı kitaba göre okulun ilk adı "İkmal Mektebi", 1933 tarihli Ant Gazetesi'ne göre de "İkbal Ortaokulu"dur (Görsel 5) (İsimsiz 1933, 1938). Aydın Cumhuriyet Mektebi, kuruluşunu tamamladığı 1929-1930 öğretim yılında "Aydın Ortaokulu" adını almıştır (Görsel 6) Daha sonra 1947-1948 ders yılında Aydın Lisesi olarak yeniden adlandırılan okul Qhem ortaokul hem de lise düzeyinde hizmet vermeye başlamıştır. 1928 yılında inşa edilen ana bina, İzmir 2 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından tescil edilmiştir. Mevcut okul binasının ihtiyaçları karşılamaması sebebiyle, 1954 yılında okul bahçesine iki katlı betonarme bir yapı eklenmiştir. Öğrenci sayısındaki artışa bağlı olarak, 1992 yılında Aydın Lisesi için ana eğitim binası olarak kullanılmak üzere beş katlı yeni bir yapı inşa edilmiş ve okulun ilk binası, kuruluş aşamasındaki Adnan Menderes Üniversitesi'ne devredilmiştir. Günümüzde Aydın Lisesi'nin 1992 yılında inşa edilen yapısı "A Blok" olarak adlandırılmakta, 1954 yılında inşa edilen yapı ise "B Blok" olarak anılmaktadır.

Aydın Cumhuriyet Mektebi, farklı dönemlerde çeşitli amaçlarla kullanılmıştır. 1992-2001 yılları arasında Adnan Menderes Üniversitesi Rektörlüğü, 2001-2010 yılları arasında Adnan Menderes Üniversitesi Konservatuvarı ve Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı olarak hizmet vermiştir. Ardından, 2010-2017 yılları arasında tekrar Aydın Lisesi'nin kullanımına bırakılmıştır. Bu süreçte yapının, 24 Kasım

2017 tarihinde Aydın Lisesi İl Eğitim Tarihi Müzesi olarak açılışı yapmıştır. Yapı, 2019 yılından bugüne kadar Aydın Milli Eğitim Müdürlüğü Bilim Akademisi ve Tasarım Beceri Atölyeleri Merkezi olarak kullanılmaktadır.

Aydın Cumhuriyet Mektebi, 1928 yılında 1. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle inşa edilmiş olup, çeşitli değerlere sahiptir. İlk olarak, *tarihsel değerini* korumaktadır çünkü I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın bir parçası olarak yapılmış bir yapı olarak, önemli bir tarihsel referansa sahiptir. Ayrıca, özgün işlevini kaybetmiş olsa bile hala kullanılarak varlığını sürdürdüğü için *işlevsel değer* taşımaktadır. Okul yapısı olarak, birçok mezunun anılarına ve belleğine yer etmiş olması nedeniyle *anı değeri* taşımaktadır. Ayrıca, tasarım anlayışı, kullanılan teknikler, yığma ve betonarme gibi farklı yapım özellikleri ve bezemeleriyle *artistik ve teknik değerlere* sahiptir. Nadir görülen yapılar arasında yer alması, dönemine özgü nitelikleri koruması açısından *enderlik değeri* taşımaktadır. Yapının toprak değeri ve kültür varlığı olması nedeniyle *ekonomik değeri* bulunmaktadır. Taşıdığı bu değerlerin yanında, Aydın Cumhuriyet Mektebi, yapıldığı döneme ve o dönemdeki eğitim anlayışına dair en güvenilir belge ve somut bilgileri sunması nedeniyle *eğitim değeri* ve *belge değeri* de taşımaktadır.

Görsel 4. Gazipaşa İlkokulu (URL 5)

Görsel 5. Aydın Cumhuriyet Mektebi (URL 6)

Görsel 6. Aydın Cumhuriyet Mektebi (URL 7)

4.1. Yapının Özgün Mimari Özellikleri

Aydın Cumhuriyet Mektebi, bugünkü adıyla "Aydın Milli Eğitim Müdürlüğü Bilim Akademisi ve Tasarım Beceri Atölyeleri Merkezi" Meşrutiyet Mahallesi, Kültür Caddesi üzerinde bulunan 20 numaralı yapıdır (Görsel 7). Aydın'ın tarihi merkezinin dışında konumlanan bu yapı, Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte gelişmeye başlayan özellikle eğitim ve sağlık yapılarının yoğun olduğu bir bölgede bulunmaktadır. Ancak, etrafındaki yüksek katlı ve niteliksiz yapılaşma nedeniyle kent dokusunda, Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin kültürel miras olarak algılanması zorlaşmaktadır.

Aydın Cumhuriyet Mektebi ana binası 1928 yılında kullanılmaya başlanmış, yemekhane yapısı 1929'da pansiyon yapısı ise 1935'te hizmete girmiştir (Güneş 2012). Görsel 8'deki 1929 tarihli fotoğrafta, yemekhane yapısının inşaat halinde olduğu görülmektedir. Görsel 9'da ise üç yapı hizmete girdikten sonra okulun bahçesinden çekilmiş bir fotoğraf bulunmaktadır. Yemekhane ve yatakhane binaları, Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin hizmetlerini desteklemek amacıyla inşa edilmiş olup günümüzde Aydın Lisesi tarafından kullanılmaktadır.

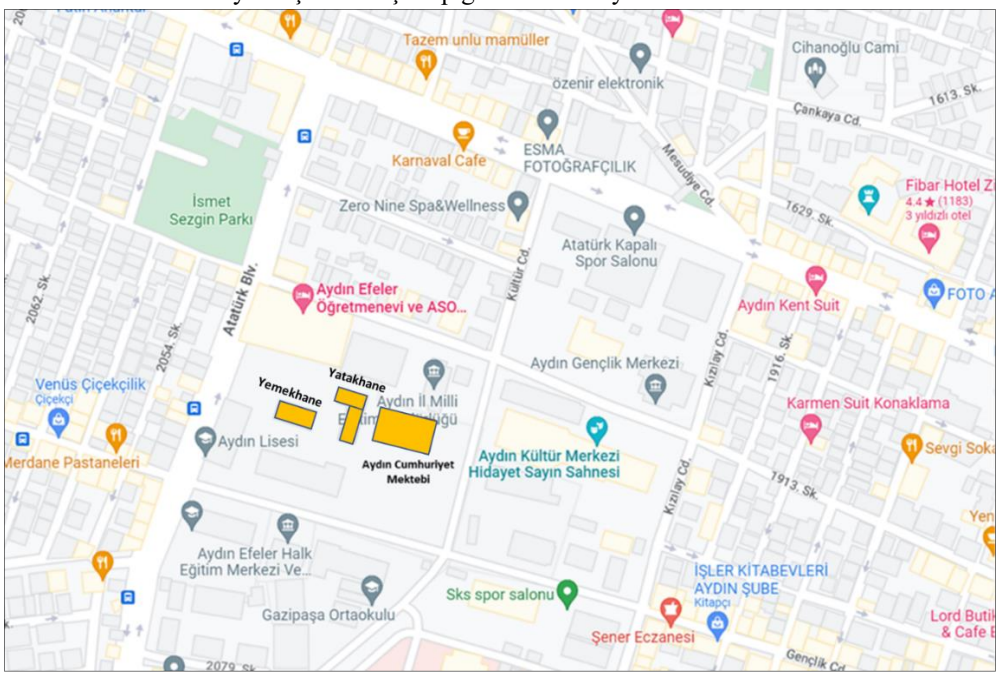

Görsel 7. Aydın Cumhuriyet Lisesi'nin Kent İçindeki Konumu (URL 8)

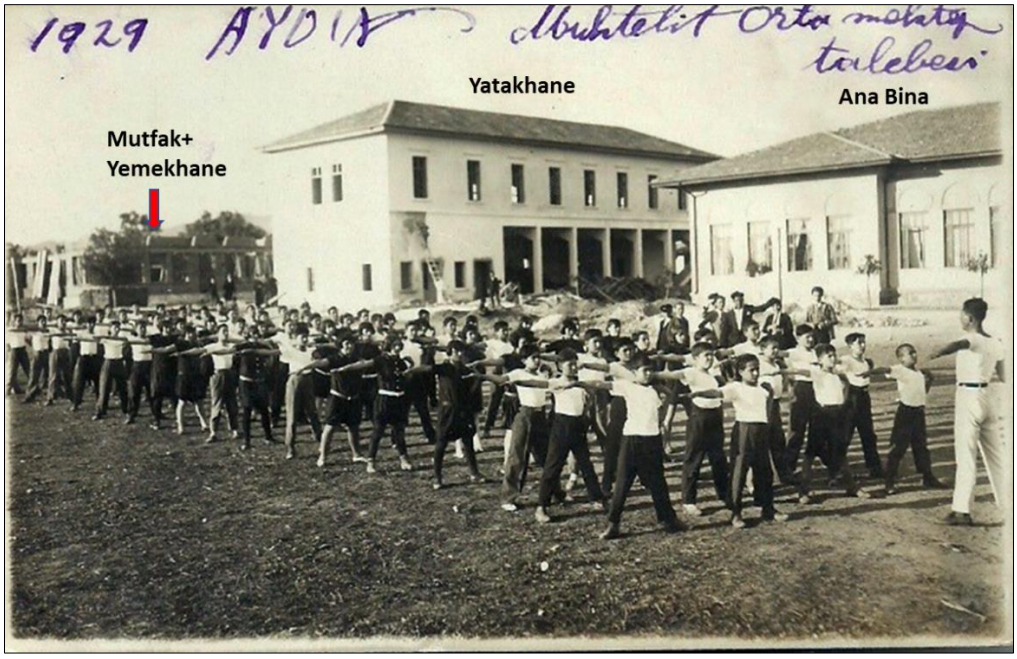

Görsel 8. Aydın Cumhuriyet Lisesi Yemekhane Yapısı İnşaatı Devam Ederken-1929 (URL 9)

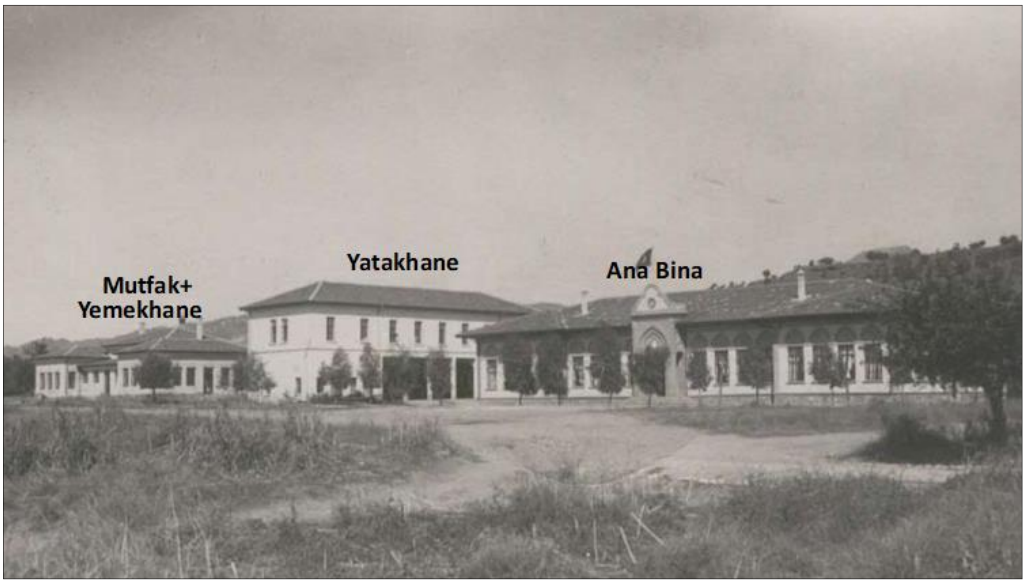

Görsel 9. Aydın İkbal Okulu yapıları (İsimsiz 1938)

Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin ana yapısı, 665 m2'lik bir alanda yer almakta olup, uzun kenarı 45,20 m ve kısa kenarı ise 14,71 m olan dikdörtgene yakın bir plana sahiptir. Genellikle I. Ulusal Mimarlık Dönemi eğitim yapılarının iki katlı olduğu göz önüne alındığında, bu okul tek kat olarak inşa edilmiştir (Aslanoğlu 2002). I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle yapılmış olan tek katlı okul yapılarının incelenmesi sonucunda, Mimar Kemaleddin ve Evkaf Nezareti İnşaat ve Tamirat Heyet-i Fenniyesi tarafından tasarlanan ancak, 1. Dünya Savaşı nedeniyle uygulanamamış olan Edirne Karaağaç Mekteb-i İbtidaisi'nin (Görsel 10 ve Görsel 11) projeleri oldukça ilginç bulunmuştur. Hem Aydın Cumhuriyet Mektebi hem de Edirne Karaağaç Mekteb-i İbtidaisi tek kat olmaları, iki baştaki sınıfların dışarı çıkıntı yapması, ana giriş kapısının önemle vurgulanması, pencere üstlerinde yer alan sivri kemerler ve kemer içindeki çiniler gibi özellikleri nedeniyle benzerlikler göstermektedir. Bu benzerlik, Evkaf Nezareti tarafından (1913-1916) yılları arasında gerçekleştirilen bazı projelerin tip projeler olarak tasarlandığı ve birçok kentteki okul yapılarında uygulandığı ihtimalini ortaya çıkarmaktadır (Yavuz, 2009). Ayrıca, Karaağaç

Mekteb-i İbtidaisi'nin planının Balıkesir Sındırgı ilçesine bağlı, Düvertepe Köyü'nde yapılan ilkokulda birebir şekilde uygulandığının tespit edilmesi, bu ihtimali daha da güçlendirmektedir. Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin mimari projesinin 1. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle tasarlanmış tipik bir okul projesi olabileceği düşünülmektedir, ancak yapılan araştırmalarda aynı dönemde bu projenin uygulandığı bir okul yapısına rastlanmamıştır.

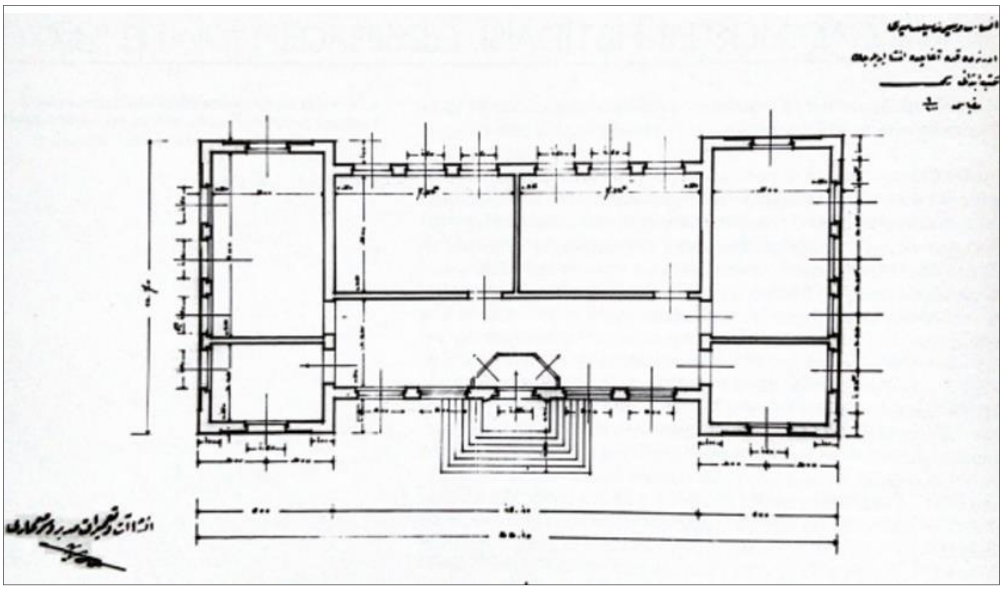

Görsel 10. Edirne-Karaağaç Mekteb-i İbtidaisi, Mimar Kemaleddin'e Ait Plan Çizimi (Yavuz 2009)

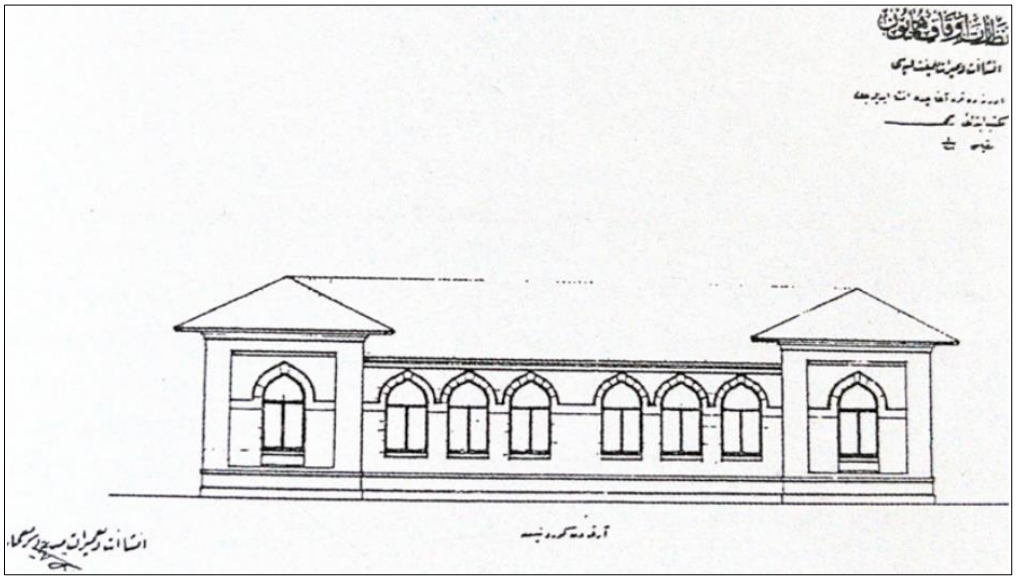

Görsel 11. Edirne-Karaağaç Mekteb-i İbtidaisi, Mimar Kemaleddin'e Ait Arka Cephe Çizimi (Yavuz 2009)

Okulun özgün planında, 6 sınıf, 1 öğretmenler odası ve 3 adet idari ofis bulunmaktadır. Yapının tüm cephelerindeki kapılardan, dört basamak kullanarak döşeme seviyesine ulaşmak mümkündür. Okulun merkezinde, doğu-batı aksında 3,95 m genişliğinde bir koridor bulunmaktadır. Yapının yüksekliği ise 5,50 m'dir (Görsel 12).

Okulun ana giriş kapısı metal malzemeden yapılmış olup, kapının üst bölümü dilimli ve kemerli bir alınlıkla süslenmiştir. Bu alınlık, Selçuklu mimarisinde kullanılan taç kapı ögesine atıfta bulunarak yapıya anıtsal bir görünüm kazandırmaktadır. Giriş bölümü, iki yanında bulunan büyük sütunlarla vurgulanmış olup, bu sütunlar basık kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Kapının üst bölümündeki alınlık kısmında bir saat bulunmaktadır (Görsel 13). Ayrıca giriş alınlığının alt kısmında, profilli silmelerin çevrelediği sivri kemerlerin ortasında çini panolar yer

almaktadır. Bu çini panolarda, büyük boyutlu ay-yıldız motifleri ve stilize üslupta yapılmış palmet ve rumilerden oluşan girift bir kompozisyon bulunmaktadır. Çini panolarla oluşturulan ay motifinin altındaki kitabede ise "Kütahya, Azim Çini Fabrikası, Muhammed ve 1928" yazmaktadır (Görsel 14). Okulun giriş kapısının önünde, öğrencilerin 1970 yılında çekilmiş bir fotoğrafı da Görsel 15'te görülmektedir.

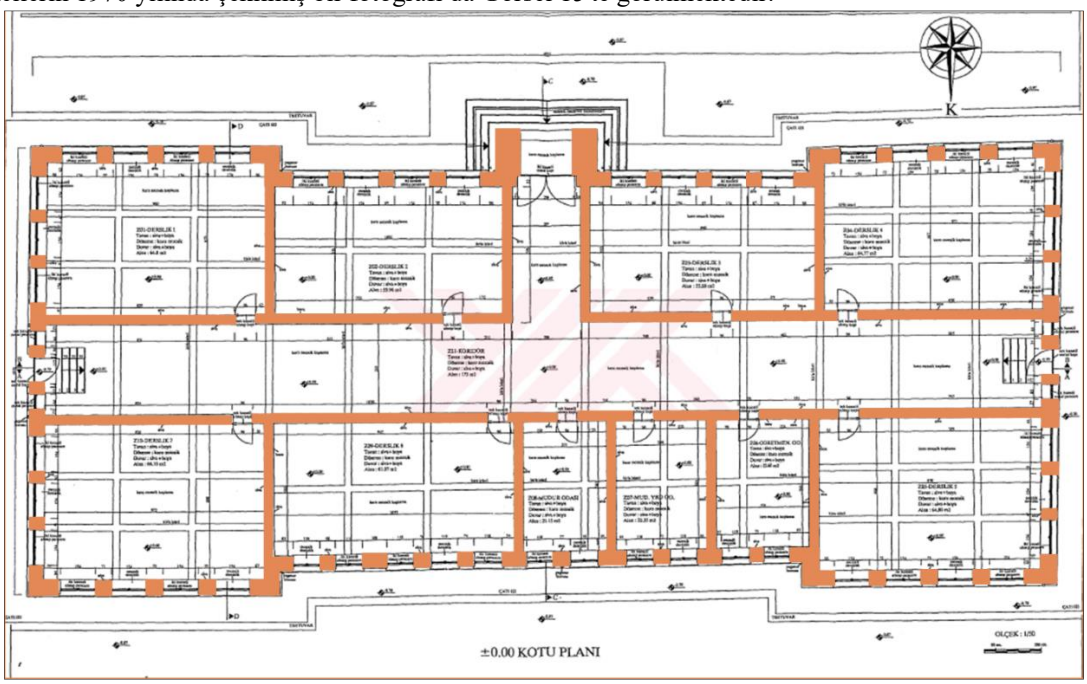

Görsel 12. Aydın Cumhuriyet Mektebi Planı-Restitüsyon (Yağan 2004)

Görsel 13. Aydın Cumhuriyet Mektebi Ana Giriş Kapısı-Güney Cephesi

Görsel 14. Aydın Cumhuriyet Mektebi Ana Giriş Kapısı Çini Pano ve Kitabe Detayı

Görsel 15. Aydın Cumhuriyet Mektebi Ana Giriş Kapısı-1970 (URL 10)

Yapının tüm cepheleri, orta akslarına göre simetrik bir düzenlemeye sahiptir. Cephelerdeki plastrlar ve su basman seviyesi, taş taklidi sıva ile sıvanmıştır. Pencerelerin üzerindeki basık kemerlerin içinde, stilize ve natüralist üslupta tasarlanmış bir kompozisyondan oluşan çini panolar kullanılmıştır (Görsel 16). Eski fotoğraflardan anlaşıldığı üzere, okulun orijinal pencere doğramaları ahşaptan yapılmış ve kanatlıdır (Görsel 17). Doğu ve batı cephelerinde bulunan kapılar ise ahşap malzemeden tek kanatlı ve tablalı olarak tasarlanmıştır. Bu

kapıların üst ve orta kısımlarında cam ve metal korkuluklar kullanılmıştır (Görsel 18). Kapıların üzerindeki basık kemerli pencerelerin üst kısmında ise Osmanlıca olarak "Aydın Cumhuriyet Mektebi" yazan çini süslemeler bulunmaktadır (Görsel 19 ve 20). Okulun özgün iç kapılarının da tablalı ahşap kapılar olduğu eski fotoğraflardan anlaşılmaktadır (Görsel 21). Cephelerin kapı ve pencere boşlukları dışında kalan bölgeleri, sıva ve boya yapılmıştır. Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin çatısı, marsilya kiremitlerle kaplı kırma çatıdır.

Görsel 16. Aydın Cumhuriyet Mektebi-1938 (URL 11)

Görsel 17. Aydın Cumhuriyet Mektebi Güney Cephesi-Tarihsiz (URL 10)

Görsel 18. Aydın Cumhuriyet Mektebi Doğu Cephesi-Tarihsiz (URL 10)

Görsel 19. Aydın Cumhuriyet Mektebi Doğu Cephesi Giriş Kapısı Çini Pano ve Kitabe Detayı

Görsel 20. Aydın Cumhuriyet Mektebi Batı Cephesi Giriş Kapısı Çini Pano ve Kitabe Detayı

Görsel 21. Yapının sınıflarından bir görünüş-Tarihsiz (URL 10)

Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin yapımında betonarme iskelet sistemi kullanılmıştır. Yapıda kolonlar, taşıyıcı ve bölücü işlevi gören dolu tuğla duvarların içine yerleştirilmiştir. Bu yaklaşımın nedeni, I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle yapılan yapılarda, yeni teknikler ve malzemeler kullanılmasına rağmen, yapının tarihi bir görünüm kazanmasını sağlamaktır. Yapının dış duvar kalınlığı 60 cm, iç duvar kalınlığı ise 40 cm'dir. İç duvarlara sıva ve boya uygulaması yapılmıştır. Yapı boyunca uzanan koridorun üzeri, tavandan 35 cm aşağı sarkan nervürlü betonarme kirişlerle geçilmiştir (Görsel 22). Yapının orijinal döşeme kaplaması olarak sınıflarda, öğretmenler odasında ve idari ofislerde karo siman kaplama kullanılmıştır (Görsel 23). Yapının giriş merdivenlerinde ve koridorunda ise mozaik kaplama tercih edilmiştir (Görsel 24).

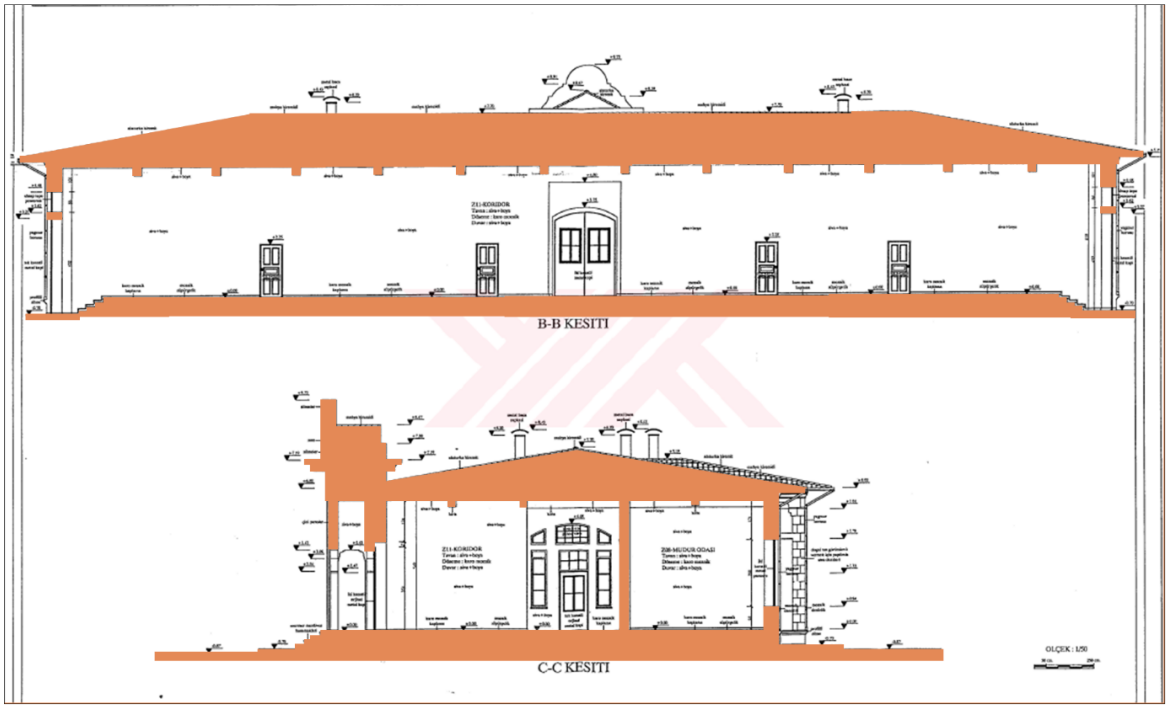

Görsel 22. Aydın Cumhuriyet Mektebi Özgün Kesitleri (Yağan 2004)

Görsel 23. Yapının sınıfları ve öğretmenler odasının özgün döşemesi karo siman kaplama-Tarihsiz (URL 10)

Görsel 24. Yapının girişi ve koridorunun özgün döşemesi mozaik kaplama-1951 (URL 10)

4.2. Yapının Değişim Süreci

- **1992 Yılı Onarımları**

Aydın Cumhuriyet Mektebi, 1992-2010 yılları arasında Adnan Menderes Üniversitesi Konservatuvarı, Adnan Menderes Üniversitesi Rektörlüğü ve Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı olarak kullanılmıştır. En büyük değişimi ise, 1992 yılında üniversitenin yaptığı onarım çalışmaları sırasında geçirmiştir. Bu dönemde, yapıda niteliksiz onarımlar ve niteliksiz eklemeler yapılmıştır. Bu durumun sonucunda, yapının özgün mimari karakteri zarar görmüştür.

Ortaokul olarak tasarlanmış bir yapı için rektörlük ve dekanlık gibi işlevlerin uygun olmaması ve daha küçük idari ofislere ihtiyaç duyulması sebebiyle, yapının planında birçok değişiklik yapılmıştır. Ofisler için fazla büyük olan sınıflar, 40 cm ve 25 cm kalınlığındaki duvarlarla bölünmüş ve yapının batı cephesindeki kapının arkasına bir duvar örülerek, özgün kapı kullanılamaz hale getirilmiştir. Bu şekilde, yapının özgün koridoru duvarla bölünerek bir oda elde edilmiştir. Plan üzerinde, özgün duvarlar kahverengi renkle gösterilirken, 1992 yılında eklenen duvarlar sarı renkle ifade edilmiştir (Görsel 25).

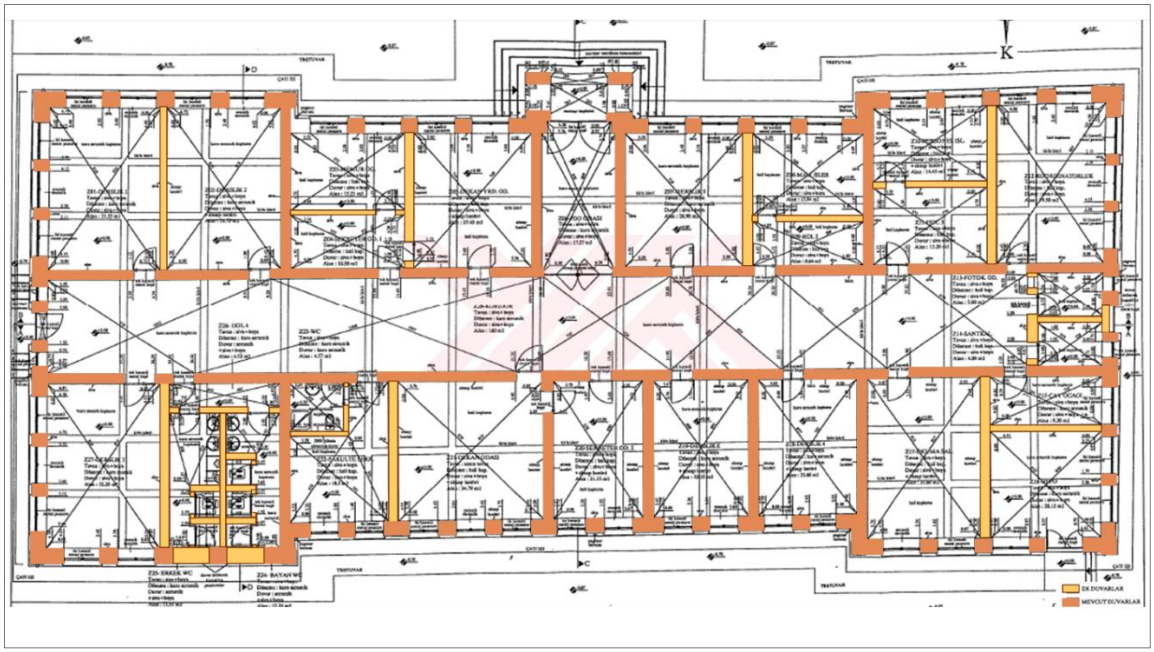

Görsel 25. Aydın Cumhuriyet Mektebi Muhdes Duvarlar-Rölöve (Yağan 2004)

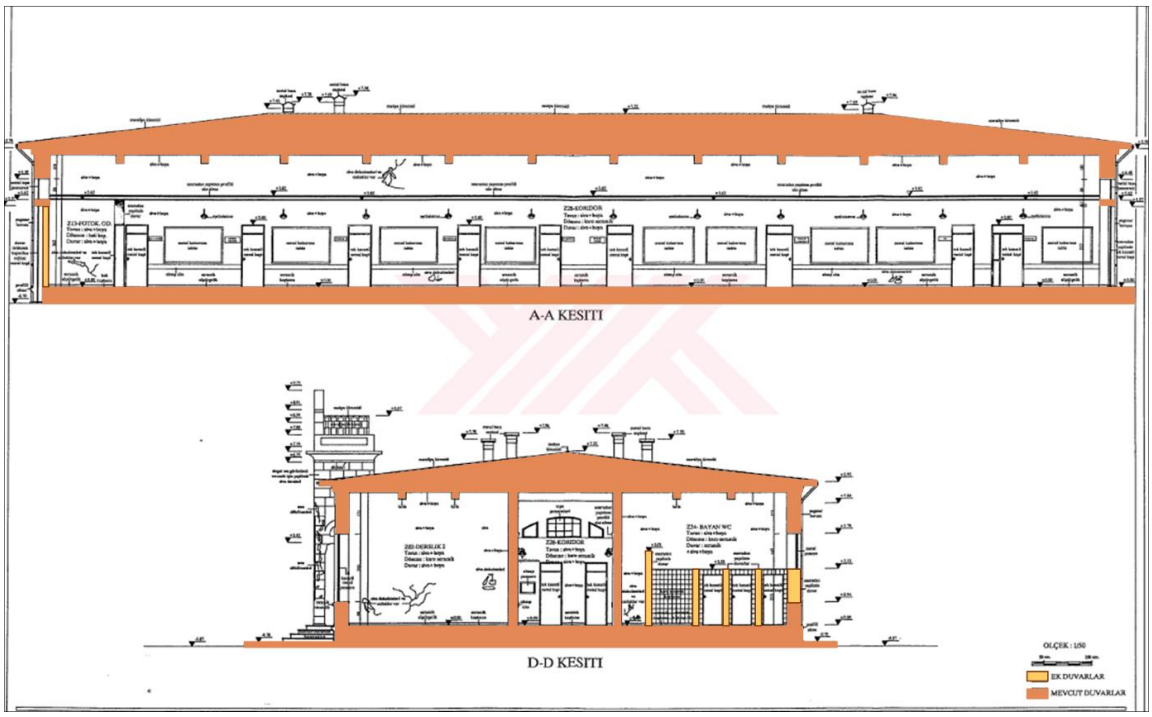

Görsel 26. Aydın Cumhuriyet Mektebi Kesitleri-Rölöve (Yağan 2004)

Yapının kuzey ve batı cephesine bakan köşedeki derslik, bir kısmı kadın ve erkek tuvaletleri olacak şekilde düzenlenmiştir. Bu amaçla, dersliğin iki penceresi, tuvaletin bölücü duvarlarını yapabilmek için yüksekliğinin yarısına kadar duvarla kapatılmıştır (Görsel 25 ve 26). Mozaik kaplamaların yerine mermer ve seramik kaplama tercih edilmiştir. Kuzey cephesinde en sağdaki iki kanatlı kapı, depo veya teknik odaya dışarıdan erişim sağlamak için pencereden dönüştürülmüştür. Ayrıca, yapının orijinal çatısı değiştirilerek çatı yüksekliği azaltılmış ve yeni bir kırma çatı yapılmıştır. Ahşap pencere doğramaları zamanla dış etkenlerden ve kullanımdan dolayı zarar görmüş ve metal doğramalarla değiştirilmiştir. Yapının güney, doğu ve batı cephelerinde yer alan kemerlerin içinde

bulunan çini panolar, günümüzde sıva ile kapatılmış olsa da hala sıvanın üzerinden çinilerin derzlerini görmek mümkündür (Görsel 27).

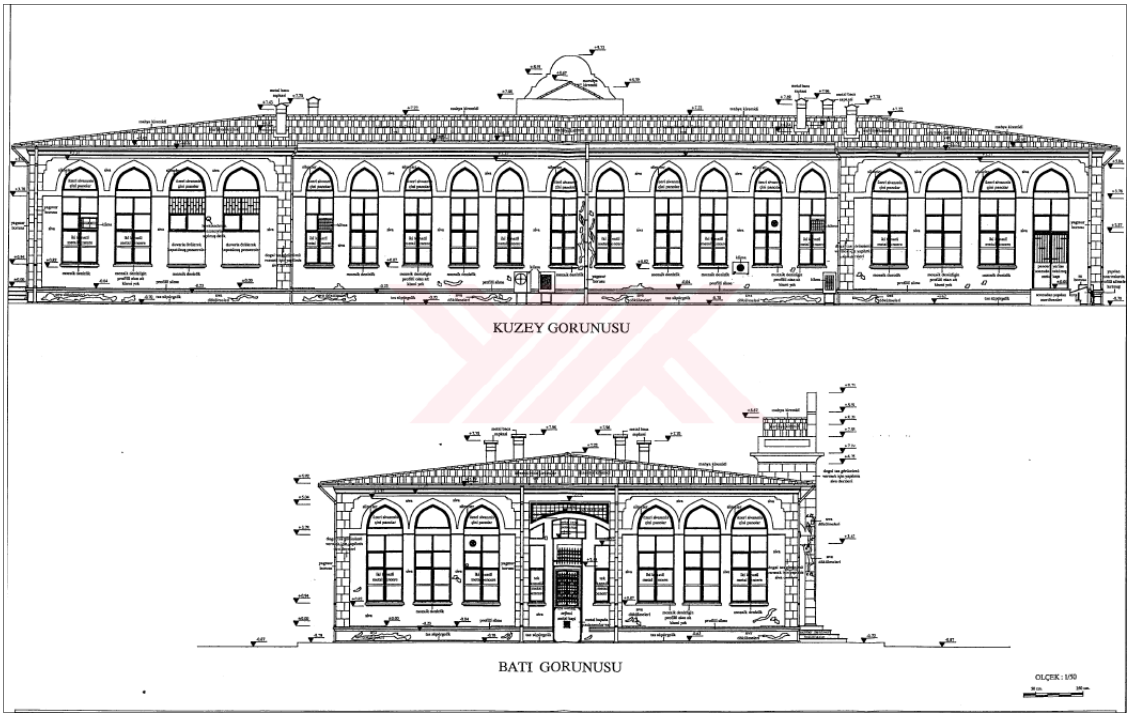

Görsel 27. Aydın Cumhuriyet Mektebi Kuzey ve Batı Görünüşleri-Rölöve (Yağan, 2004)

- **2010 Yılı Onarımları**

Aydın Cumhuriyet Mektebi, 2010-2017 yılları arasında Aydın Lisesi ek binası olarak hizmet vermiştir. Ancak, 24 Kasım 2017 tarihinden itibaren yapı, Aydın Lisesi İl Eğitim Tarihi Müzesi olarak faaliyet göstermeye başlamıştır. 2019 yılından günümüze kadar ise Aydın Milli Eğitim Müdürlüğü Bilim Akademisi ve Tasarım Beceri Atölyeleri Merkezi olarak işlevini sürdürmektedir.

Yapı, 2010 yılında Aydın Lisesi tarafından kullanılmaya başlandıktan sonra bir kez daha onarımdan geçirilmiştir. Bu onarımda, 1992 yılındaki restorasyon sırasında eklenmiş olan yeşil renkteki duvarlar kaldırılmıştır. Ayrıca, ana koridor bölünerek oluşturulan mekanlar ortadan kaldırılmış ve doğu cephesindeki metal kapı kullanılabilir hale getirilmiştir (Görsel 28 ve 29). 1992 onarımı sırasında eklenen kadın ve erkek tuvaletleri ise ihtiyaçlar doğrultusunda korunmuştur.

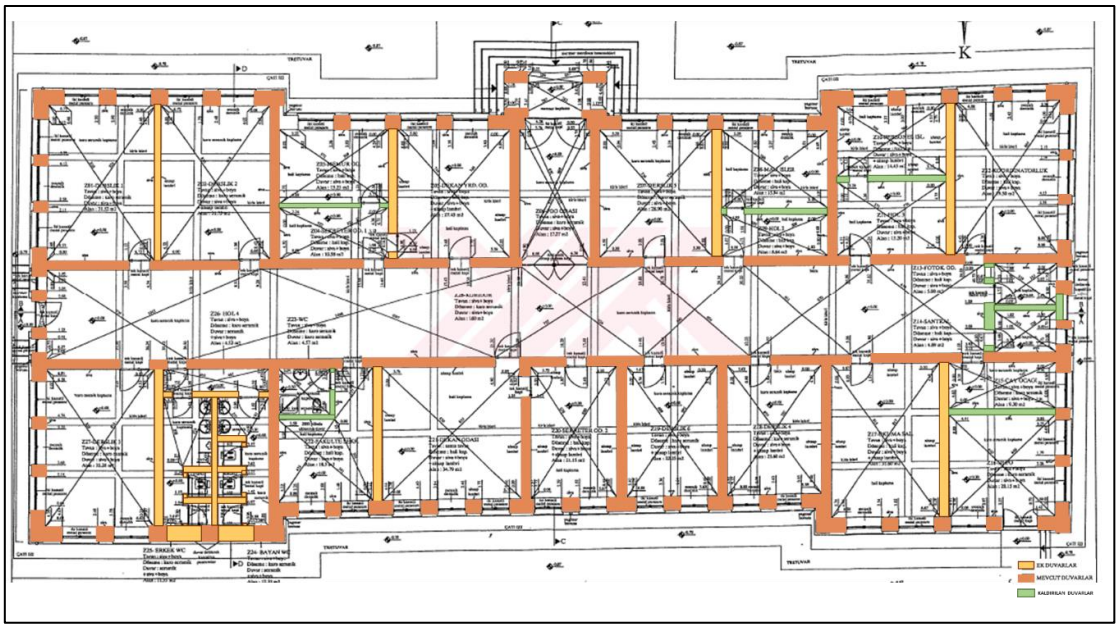

Görsel 28. Aydın Cumhuriyet Mektebi Plan

Görsel 29. Aydın Cumhuriyet Mektebi Koridoru (URL 12)

Aydın Milli Eğitim Müdürlüğü Bilim Akademisi ve Tasarım Beceri Atölyeleri Merkezi olarak yeniden düzenlendikten sonra (Görsel 29), yapıdaki mekanlar robotik kodlama, el sanatları, ahşap işleri, greenbox, 3D yazıcı ve tasarım atölyeleri ile eğitim sınıfı işlevleri için kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönüşümde idari ofisler ve tuvaletler ise mevcut işlevlerini sürdürmüştür. Görsel 30'da eğitim sınıfından, Görsel 31'de ise robotik kodlama atölyesinden bir fotoğraf görülebilir. 2010 onarımı sırasında, yapının plan özelliklerinin dışında cephe ve malzeme özellikleriyle ilgili herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

Görsel 29. Aydın Cumhuriyet Mektebi Batı Cephesi Giriş Kapısı Günümüzdeki Durumu (URL 12)

Görsel 30. Aydın Cumhuriyet Mektebi Eğitim Sınıfı (URL 12)

Görsel 31. Aydın Cumhuriyet Mektebi Robotik Kodlama Atölyesi (URL 12)

Sonuç

Tarihi yapılar ve çevreler, toplum kültürünün bir parçası olarak, toplumların sosyal, kültürel ve ekonomik birikimlerini ve inşa edildikleri dönemin mimari ve malzeme özelliklerini günümüze yansıtan önemli belgelerdir. Bu yapıların sürdürülebilirliğini ve özgünlüklerini koruyarak gelecek nesillere aktarılması, her kültür için önemli bir sorumluluktur. Ancak Türkiye'deki tarihi yapıların büyük bir çoğunluğu, doğal etkenler, afetler, yanlış devlet politikaları, vandalizm, terkedilme, yanlış kullanım ve restorasyonlar, yangınlar gibi nedenlerle hızla yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Teknoloji, uygarlık ve yaşam alışkanlıklarında meydana gelen değişimler, yapıların işlevlerini ve konfor koşullarını zaman içinde değiştirmiştir. Tarihi yapılar, zamanla özgün işlevlerini kaybetmekte veya çağın getirdiği konfor gereksinimlerini karşılayamamaktadır. Bu durumda, günümüzde yaygın olarak kullanılan bir koruma yaklaşımı olan yeniden işlevlendirme veya yenileme (adaptive reuse) teknikleri devreye girmektedir. Bu tekniklerle, artık özgün işlevlerini yerine getiremeyen tarihi yapılar, farklı bir işlevle kullanılarak sürdürülebilirlik ve güncel yaşam standartlarına uygunluğu sağlanmaktadır. Yeniden işlevlendirme uygulamaları gün geçtikçe artmakta olup, Aydın Cumhuriyet Mektebi de özgün işlevini kaybederek farklı işlevlerle kullanılan yapılar arasında yer almaktadır.

Bu çalışmada incelenen Aydın Cumhuriyet Mektebi yapısı, Aydın'ın merkezinde Cumhuriyet Dönemi'nde inşa edilen ilk ortaokul yapısıdır. 1928 yılında yapılan bu yapı, 1992 yılına kadar özgün işleviyle kullanılmıştır. Yapı, Aydın şehrinin tarihi ve belleği açısından hem mimari özellikleri hem de sahip olduğu koruma değerleri bakımından önemini günümüze kadar korumuştur. 1992 yılında Adnan Menderes Üniversitesi tarafından kullanılmaya başlanan yapının özgün mimari özelliklerinin bir bölümü yeni işlevin gerektirdiği ihtiyaçlar doğrultusunda değiştirilmiştir. 2010 yılından günümüzde sırasıyla Aydın Lisesi İl Eğitim Tarihi Müzesi ve Aydın Milli Eğitim Müdürlüğü Bilim Akademisi ve Tasarım Beceri Atölyeleri Merkezi işlevleriyle kullanılmıştır.

"Yeniden İşlevlendirme" konusunda yayınlanan uluslararası tüzük ve bildirgeler, tarihi yapıların korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için yapıya yeni bir işlev verilmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Ancak bu yeni işlev, yapıya özgün mimari ve malzeme özelliklerini koruyacak şekilde seçilmelidir. Tarihi yapılar için uygun bir işlev seçilerek hem ayakta kalabilmeleri sağlanacak hem de mevcut yapı stoğunun kullanılmasıyla ekonomik ve sürdürülebilir bir fayda elde edilecektir. Aydın Cumhuriyet Mektebi yapısına verilen işlevler arasında müze, Bilim Akademisi ve Tasarım Beceri Atölyeleri Merkezi, özgün işlevine uygun işlevler olarak değerlendirilirken, rektörlük ve dekanlık işlevleri uygun görülmemiştir. Rektörlük ve dekanlık, yönetimle ilgili işlevler olduğu için daha çok ofis alanına ihtiyaç duyulmuş ve bu nedenle özgün sınıf mekanları küçük ofis birimleri haline dönüştürülmüştür. Ayrıca, yapı orijinal planında bulunmayan tuvalet işlevi, sınıf birimlerinden birinde çözümlenmiştir. Yeni duvarlar eklenirken, duvarın yüksekliği sebebiyle özgün iki pencere yüksekliğinin yarısına kadar duvarla kapatılmıştır. Yapının ısıtma sorununa çözüm olarak, sınıf birimlerinden biri duvarla ikiye bölünerek teknik bir oda oluşturulmuştur.

Ayrıca, yapının özgün ahşap pencereleri metal pencerelerle değiştirilmiş ve sınıflardaki özgün karo mozaik döşeme yerine seramik kaplama yapılmıştır. Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin temsil ettiği akımın önemli bir özelliği olan pencere kemerlerinin içindeki çini kaplamalar, kuzey cephesi dışında sıva ile kapatılmıştır. Bu müdahaleler dışında, Aydın Cumhuriyet Mektebi mimari ve malzeme özellikleri açısından özgün niteliğini günümüze kadar korumuştur.

Yapının günümüzdeki işlevi olan "İl Milli Eğitim Tarihi Müzesi, Bilim Akademisi ve Tasarım Beceri Atölyeleri Merkezi", Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin mimari özgünlüğünü koruyarak kullanılabilmesine olanak sağlayan bir işlevdir. Bununla birlikte, yapının korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için öncelikli olarak yapılması gereken bazı çalışmalar bulunmaktadır. Araştırma, belgeleme ve tespit aşamalarında, yapının mevcut durumu fotoğraflar ve videolar ile belgelenmeli, ayrıca güncel rölöve ve analitik rölöve çalışmaları yapılmalıdır. Bu rölöve çalışmaları ve yapıdaki bozulma nedenleri dikkate alınarak, restitüsyon ve restorasyon projeleri oluşturulmalı ve bu projeler aracılığıyla yapılacak restorasyon çalışmalarıyla, yapının özgünlüğünü bozan müdahaleler ve eklentiler ayıklanarak, özgün mimari özellikler ön plana çıkarılmalıdır.

Aydın Cumhuriyet Mektebi, tarihi, özgünlük, enderlik, işlevsellik, artistik ve teknik, ekonomik, anısal, eğitimsel ve belgesel değerler taşımaktadır. Tüm bu değerlere sahip olması nedeniyle, tespit, belgeleme ve restorasyon çalışmaları, uzmanlar tarafından titizlikle gerçekleştirilmelidir. Restorasyon çalışmaları sonrasında, Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin özgünlüğünün korunması ve oluşabilecek bozulmaların engellenmesi için düzenli bakım ve önleyici koruma çalışmalarına önem verilmelidir.

Kaynaklar

Altınoluk, Ülkü. Binaların Yeniden Kullanımı: Program-Tasarım-Uygulama-Kullanım. İstanbul: YEM Yayınevi, 1998.

Aslanoğlu, İnci. "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Mimari", Türkler Ansiklopedisi, 18. Cilt, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, 253-258.

Aydın, Ayşe ve Şahin, Özer. "Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: Isparta Aya İshotya (Yorgi) Kilisesinin Gül Müzesi'ne Dönüşümü". TÜBA-KED 17 (2018): 63-75. https://doi.org/10.22520/tubaked.2018.17.004.

Baltacı, Cahid. "Osmanlı Devleti'nde Eğitim ve Öğretim", Türkler Ansiklopedisi, 11. Cilt, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, 446-461.

Bozdoğan, Sibel. Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiyesi'nde Mimari ve Kültür, İstanbul: Metis Yayınları, 2015.

Bringwood, Barry ve Lennie, Lindsay. History, Performance and Conservation. Londra: Taylor and Francis Group, 2009.

Cengizkan, Ali. Mübadele Konut ve Yerleşimler. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi ve Arkadaş Yayıncılık, 2004.

Ergin, Osman. Türkiye Maarif Tarihi. İstanbul: Eser Matbaası, 1977.

Gökbel, Asaf ve Şölen, Hikmet. Aydın İli Tarihi. Aydın: Ahmed İhsan Basımevi, 1936.

Güneş, Günver. "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Aydın", Aydın İl Tarihi. ed. Serap Yaylalı ve diğer. Ankara: Özyurt Matbaacılık, 2012, 195-228.

Hasol, Doğan. 20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı. İstanbul: YEM Yayınevi, 2017.

Karaca, Behset. "İzmir-Aydın Demiryolu Hattının Dinar'dan Sonraki Uzantıları (Proje, İmtiyaz ve Yapım Aşaması)". SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 53 (2021): 25-49.

Kaşlı, Bilge. İstanbul'da Yeniden İşlevlendirilen Korumaya Değer Endüstri Yapıları ve İç Mekân Müdahaleleri: Santral İstanbul Örneği. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, 2009.

Ödekan, Ayla. "Mimarlık ve Sanat Tarihi (1908-1980)", Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye (1908-1980). İstanbul: Cem Yayınevi, 1997, 505-590.

Öztürk, Adil Adnan. Türkiye'de Modern Eğitimin Gelişimi ve Aydın İli. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Yayınevi, 1999.

Pfeiffer-Taş, Şule ve Temel, Rabia. "Giulio Mongeri'nin Erken Cumhuriyet Dönemi Yapısı Eskişehir Ziraat Bankası'nın Kültürel Miras Yönetimi Kapsamında İncelenmesi". Art-Sanat 14 (2020): 349-284. doi: https://doi.org/10.26650/artsanat.2020.14.0014

Sözen, Metin. Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarisi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1996.

Şimşek, Gökçe. "Aydın'da Mimarlık Mirası Olarak Cumhuriyet Dönemi Konutları". Megaron 10 (1) (2015): 43-56. doi: https://dx.doi.org/10.5505/megaron.2015.88598

Weeks, Kay D. ve Grimmer, Anne E. The Secretary of Interior's Standards for the Treatment of Historic Properties, with Guidelines for Preserving, Rehabilitating, Restoring&Reconstructing Historic Buildings. Washington. D.C: U.S. Department of the Interior National Park Service Cultural Resource Stewardship and Partnerships Heritage Preservation Services, 1995.

Yağan, Nefise B. Aydın Cumhuriyet Mektebi, Tarihsel Gelişimi, Koruma ve Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, 2004.
Yavuz, Yıldırım. 1923-1940 Arası Ankara'da Mimari. Ankara: Yapı Kredi Yayınları, 1994.
——. "Aydın Orta Mektebi Tarihçesi", Ant Gazetesi (29 Ekim 1933): 2.
——. Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın. Ankara: CHP Basımevi, 1938.
——. Aydın 1973 İl Yıllığı. Aydın: Karınca Yayıncılık, 1973.
——. Aydın İmar Raporu. Aydın: Metropol Yayıncılık, 1995.
——. İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin 1870-1927. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2009.

İNTERNET KAYNAKLARI

URL1. https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2863&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5
URL 2. http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icomostuzukleri&dil=tr
URL 3. http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Digeruluslararasibildirgeler&dil=tr
URL 4. https://www.icomos.org/fr/ressources/chartes-et-normes
URL 5. Salt Araştırma: Aydın Orta Mektep - Aydın Middle School (saltresearch.org)
URL 6. Salt Araştırma: "Orta ve Cumhuriyet Mektebi" (saltresearch.org)
URL 7. Salt Araştırma: Aydın Orta Mektebi - Aydın Middle School (saltresearch.org)
URL 8. https://www.google.com.tr/maps/@39.901145,32.710507,17z
URL 9. 1929 SENESİ AYDIN ŞEHRİ MUHTELİT ORTA MEKTEP TALEBELERİ SPOR SAATİNDE... - Efemera - kitantik | #1212210001077
URL 10. www.aydinlisesimezunlari.com
URL 11. Salt Araştırma: Aydın Cumhuriyet Mektebi - Aydın Cumhuriyet School (saltresearch.org)
URL 12. http://aydinlisesi.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/09/01/967667/fotograf_galerisi_1933327.html?CHK=12ad037f8947437ce22fd507c44f9138

*Aksi belirtilmedikçe çizimler, fotoğraflar ve tablolar yazara aittir.

RE-FUNCTIONALIZATION OF HISTORICAL BUILDINGS IN THE CONTEXT OF SUSTAINABILITY: AYDIN REPUBLIC SCHOOL

Nefise Burcu Yağan Köylü

ABSTRACT

Historical buildings and environments, which are integral parts of society's culture, serve as significant documentation reflecting the social, cultural, and economic accumulations of civilizations and the architectural and material characteristics of the era in which they were constructed, preserving their importance to the present day. Ensuring the sustainability of historical buildings and passing on their uniqueness to future generations is a crucial task for all cultures. However, in Turkey, a large majority of historical buildings are rapidly disappearing due to disasters, misguided government policies, vandalism, abandonment, misuse, restorations, and fires. In the contemporary context, the restoration technique known as "adaptive reuse" allows historical buildings that are no longer used for their original functions to be repurposed with different functions, thereby safeguarding their preservation for future generations. The approach of adaptive reuse ensures the conservation of historical buildings while adapting them to meet the needs of future generations, and this practice is gaining prominence. In Aydın, a city that emerged in a state of ruins after the War of Independence, a rapid rejuvenation effort commenced with the proclamation of the Republic. Under the influence of the First National Architecture Movement, service buildings and residences were constructed in the city. Aydın Cumhuriyet Mektebi, influenced by this movement, became the first middle school structure built in Aydın. The building has retained its significance in terms of Aydın's history and memory since its inception, preserving its architectural features and conservation values to a great extent. This article will evaluate the applied adaptive reuse efforts at Aydın Cumhuriyet Mektebi in the context of conservation and sustainability. It will examine the history of the building, identify its conservation values, narrate the process of change the building has undergone, and conclude with an assessment and conclusion section.

Keywords: Aydın Republic School, adaptive reuse, Aydın, sustainability, the educational buildings